

GYLDENDALS BIBLIOTHEK FOR HJEMMET
EN HALVGLEMT KULTURINDSATS

AF

TORBEN NIELSEN

Halvglemt, vistnok. Nævner man ordene „Gyldendals Bibliothek“ tænker de fleste på de 52 bind, der udkom 1928-31, men helt glemt er den ældre serie alligevel ikke; i manges reoler står der enkeltbind af den, fulgt med fra tidligere generationers bogsamlinger eller for en beskedent betaling hentet op fra antikvarboghandlernes kasser. Seriepræget er imidlertid, som vi skal se, mindre udtalt, da den uniformitet, man gerne forbinder med seriebegrebet, kun i begrænset omfang kommer til syne.

Desværre husker jeg ikke, hvem der engang skrev, at han kun kunde læse Holbergs *Niels Klim* i Baggesens oversættelse i udgaven med Bindebølls grønne bind, og jeg tilstår gerne, at det også er min ungdoms – og alderdoms – *Niels Klim*. Bindet indgår i „Gyldendals Bibliothek for Hjemmet“, en betydelig indsats for udbredelsen af klassisk – og nyklassisk – nordisk litteratur. Både fra indholdets og udstyrets side har serien bog- og dannelseshistorisk interesse. I sin artikel „Fra heftesubskriptionernes tid“ viser Harald Ilsøe, at udgivelser i hæftesubskription var meget almindelige i tiden omkring 1900, og han peger også på, at „Gyldendals Bibliothek“ blev til i konkurrence med Ernst Bojesens „Frem“;¹ men medens denne serie både indeholdt skønlitteratur og gode populærvideenskabelige værker, satsede Gyldendal helt på skønlitteraturen og havde den åbenbare fordel, at værkerne i stort omfang fandtes på forlaget i forvejen. Ilsøes artikel behandler især de komponerede bind; her skal der først ses på seriens indhold, markedsføring og salg, men længere hen skal også bøgernes udstyr behandles.

Fremstillingen bygger på prospekter og andet salgsmateriale (i Det kongelige Bibliotek), på forlagskladder og fremstillingsedler (i Gyl-

¹ *Magasin fra Det kongelige Bibliotek* 6:1, 1991.

dendals arkiv) samt selvsyn af et stort antal eksemplarer. Alligevel rejser der sig ved gennemgangen af det forhåndenværende materiale en del spørgsmål, som kun kan forsøges besvaret ved ræsonnement.

Ifølge Poul Levin var initiativet til serien Peter Nansens; han vilde have et større publikum i tale, og „da derfor et nyt Foretagende gennem en uhyre Reklame kastede en Mængde Værker paa slet Papir, med elendigt Tryk, prangende og ganske værdiløse Bind om en frækt mishandlet Tekst ud blandt Folk og fik et Øjeblik Sukces, blev han baade nervøs og harmfuld og overvurderede Faren“.²

Men Nansens nervøsitet satte altså „Gyldendals Bibliothek“ i gang.

Annoncer meddelte, at man formedelst 50 øre om måneden vilde modtage ca. 80 almindelige bogsider *om ugen* af „de ypperste Værker af dansk Literatur: H. C. Andersen, St. St. Blicher, B. S. Ingemann, Paludan-Müller, Chr. Winther m.m. fl.“; den samtidige litteratur vilde dog også få sin plads i serien. Der nævnes også 32 sider i stort format, men det fremgår ikke helt klart, om de er supplerende eller alternative til de nævnte „80 almindelige Bogsider“. Det lønner sig dog næppe at forske nærmere i dette forhold, da der kun udkom 5 bind i det store format, der efter et par års forløb blev helt opgivet. Omhuen for at levere den lovede textmængde kan ses af et brev fra Østergaard til Nansen 20/8 (sikkert 1903), hvor han nævner, at Chr. Winthers udvalgte digte leveres i tillæg til *Romaner og Ballader*; brevet er skrevet på Bagges papir og er vel frugt af en konference mellem redaktøren og bogtrykkeren, der har afsløret en fejl i omfangsberegningen. De ugentlige leverancer bestod af ark af forskellige værker, så familiens medlemmer kunde gøre sig tilgode med hver sit, ligesom i nutidens sektionerede aviser. Leveringernes omslag var fulde af reklamer – for at nævne endnu eksisterende, velrenommerede firmaer: Kjær og Sommerfeldt, F.A. Thiele, Magasin du Nord, Michelin, Perchs Thehandel og Rostrups Ligkistemagasin.

Fra 1899 og 17 år frem udkom „Gyldendals Bibliothek“, til og med 9. årgang med den fulde titel „Gyldendals Bibliothek for Hjemmet. Ugeskrift for dansk Literatur“; dog tilføjedes i 1902 ordene 'og norsk', rimeligt nok, da norske forfattere tegner sig for 38 af de 170 titler.³ I 1905 skifter nationalitetsbetegnelsen igen; det hedder nu 'nordisk

² *Aarbog for Bogvenner* 1918, s. 57. Det har ikke været muligt med sikkerhed at fastslå, hvad Nansen hentyder til.

³ Hvis regnestykkerne ikke altid går helt op, skyldes det, at der forekommer både værker i to bind og to sammenbundne titler.

Literatur', da der fra og med 7. årgang også medtages svensk litteratur i dansk oversættelse. Dette kan læses på det karakteristiske seriemærke (af Knud Larsen) på titelbladene; det forsvinder imidlertid fra 9. årgang, hvorefter seriebetegnelsen kun forekommer bag på titelbladet, tilmed i forkortet form: „Gyld. Bibl. Udg.“ På prospekterne bevares den fulde serietitel til og med 11. årgang. Indholdet forbliver dog udelukkende nordisk, men med en enkelt fremmed fugl: Sonja Kovalovsky, der formodentlig er medtaget, fordi hun var professor i Stockholm og hendes bøger udkom på svensk.

Når seriebetegnelsen blev så diskret, hænger det sammen med, at et forhåndsabonnement ikke var nødvendigt for at erhverve bøgerne; i en bagsidetext fra 1902 (Schandorph: *Smaafolk*) tilbydes de to afsluttede årgange til samme pris som for abonnenterne: i løse hæfter for 6 kroner, samlede i hæftede omslag for 7,50, eller „eleg. indb. i de komp. bind“. Der meddeles dog ingen stykpris, men af senere forlagsreklamer fremgår det, at bøgerne også kunde købes separat, omend til lidt højere pris. Titlerne fra „Gyldendals Bibliothek“ gik i stort omfang igen under andre samlingstitler: „Enestaaende 1 Kr.-Bibliothek“ (1908), „Gyldendals Bibliotheks Kroneudgaver“ (1909) og „Gyldendals 75 Øres Bøger“ (1913). Kun ganske enkelte titler i disse serier stammer ikke fra „Gyldendals Bibliothek“, åbenbart restoplæg, der søges afsat på denne vis: Johan Bojer: *Et folketog*, Kristofer Janson: *Han og hun*, Peter Nansen: *Fra Rusaaret* samt fire bind af Boysens Oehlen-schlägerudgave. Lidt mindre pedantisk er det at pege på, at Harald Meltzer: *Politinotiser*, der var annonceret til udgivelse i 14. årgang, blev erstattet af Henrik Pontoppidan: *Nattevagter*. En intern Gyldendal-liste, som forlagsarkivar Ottzen har vist mig, rummer yderligere nogle titler, hvoraf flere oprindeligt er udkommet i Det nordiske Forlags „Frem“; disse kunde erhverves af abonnenterne på „Gyldendals Bibliothek“ til favørpris; således også visse andre, f. ex. Henrik Ibsens *Terje Vigen* med Christian Krohgs illustrationer og Thorolf Holmboes dekorative udstyr. Fremstillingen her bygger imidlertid på de årligt udsendte prospekter som det bærende i serien. Meget oplysende er også Gyldendals illustrerede katalog fra 1913 „Bogsamlinger paa Ratebetaling“, der viser, i hvilken grad forlaget i sit salgsarbejde opererede med serier og samlinger.

De hæftede omslag, der nævnes i 1902, var almindelige typografiske omslag, men efter nogle års forløb lanceres et nettere serieomslag med „Gyldendals Bibliothek“ i ramme, signeret AW (som jeg ikke tør opløse). Det har været i 1906 eller lidt før; det er vanskeligt at fastslå,

hvornår omslagstypen er taget i brug, da man – tydeligvis i 1906 – har givet også en del ældre numre den elegantere iklædning. Påfaldende er det, at der alligevel stadig produceres typografiske omslag lige til 1908, men vi lader det stå uden forsøg på forklaring, thi netop omkring 1908 sker noget mere interessant, da Gyldendal går over til at forsyne bøgerne med omslagsbilleder af danske kunstnere. Disse vil blive omtalt nærmere i afsnittet om bøgernes udstyr.

Også de „elegante komponerede bind“ vil blive omtalt i denne sammenhæng; her skal kun nævnes, at man også omkring 1908 lancerede et gult seriebind med blomsterranker, tegnet af Erick Struckmann; seriebindet var i 1912 og 1915 et ret uinteressant blå shirtingsbind; det er ikke let at se, efter hvilke retningslinjer disse bindtyper har været anvendt. Det kan iøvrigt bemærkes, at bindprisen faldt i 1912, således faldt prisen for et kunstnerbind fra 1,90 til 1,35.

Om udgivelsesformen er iøvrigt at sige, at den oprindelige ugevisse hæftesubskription ophører, og fra 12. årgang (1910-11) udkommer der regelmæssigt 12 årlige bind, indtil foretagendet standser i 1916. I de sidste år udbydes bøgerne separat (stadig til lidt højere pris), samtidig med at de udsendes til abonnenterne. Priserne er iøvrigt stabile: abonnementsprisen stiger i 1913 fra 50 til 60 øre om måneden, efter en almindelig pristalsberegning svarende til en pris på et par og tyve kroner idag – og det må immervæk anses for særdeles billigt.

Texterne

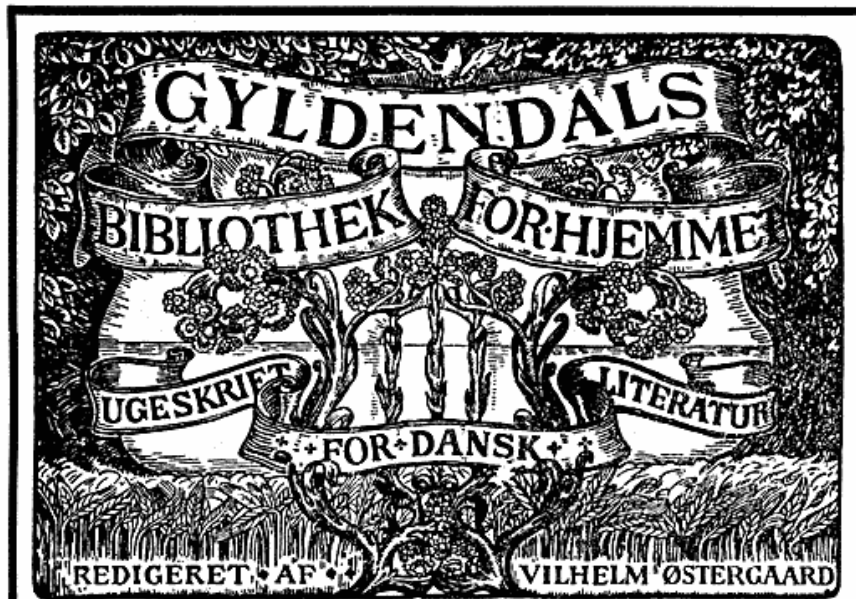
Nok så interessant som subskriptionshistorien er det naturligvis at se, hvad man fik for pengene. Det siger sig selv, at et så stort oplag (gennemsnitlig henved 25.000) forudsætter, at seriens bøger har fornøden appel til køberne, og når dette skal kombineres med det fra begyndelsen indbyggede kvalitetskrav – jfr. forfatternavnene i de indledende annoncer – kræver det megen omsigt af redaktøren.

Redaktør var i hele perioden den samme: titulærprofessor *Vilhelm Østergaard* (1852-1928). Forholdene havde ikke tilladt ham en akademisk uddannelse, men hans optagethed af litteraturen førte ham over til journalistisk og kritisk virksomhed, og han var i en lang årrække en respekteret litterær konsulent på Gyldendal. Mange nulevende – i al fald blandt de ældre – har sikkert fået deres første samlede billede af den danske litteraturs historie ved læsningen af hans *Illustreret dansk Literaturhistorie* med den sigende undertitel „Danske Digtere i det 19. Aarhundrede“ – thi på god gammeldags vis er den helt biografisk

Fig. 1. Vilhelm Østergaard.

opbygget (Østergaards søn, senere rektor Carl V. Østergaard (1879-1969) tog sig af de ældre digtere i et indledende kapitel). Svarer den således ikke ganske til senere tiders litteraturhistoriske metoder, kan man ikke frakende den underholdnings- og faktaværdi. Den udsendes i hæfter til abonnenterne på „Gyldendals Bibliothek“ og afsluttedes 1907. Den er i denne sammenhæng af interesse, fordi den tegner baggrunden for Østergaards virke som serieredaktør. Han var i mange måder traditionens mand, men han var også liberal; man kan læse et par sætninger i hans fremstilling af „det moderne gennembrud“ som et program for serien: „Det gediegnede og betydelige fra den gamle Tid skulde sagtens blive staaende urokket – der maatte kun skaffes Plads ved Siden af til det ny; thi hvad der skal leve og trives, taaler ingen Standsning.“

Abonnement, 50 Øre pr. Maaed og 1 Kr. 50 Øre pr. Kvartal, tegnes hos alle Boghandlere og i Expeditionen, Gyldendalske Boghandels Subskriptionsafdeling, Klareboderne 3, Kjøbenhavn K. (Telefon 137). Kvartals-Abonnement for Danmark, Norge og Sverrig kan tillige, portofrit, tegnes paa alle Postkontorer.

1. Aargang.

Søndag den 22. Oktober 1899.

Nr. 4.

Magasin du Nord
København. K.

Største Manufakturvarerlager i Norden.
En gros Forretning, Detail-Udsalg.
Dampvæverier, Gardin- og Møbelstof-Fabrik. Filialer og Udsalg i 50 af Landets Byer og i Malmø.

Indhold af Nr. 4:

B. S. Ingemann: Landsbybørnene.
Leonora Christina Uffeldts Jammersminde, ny Udgave ved S. Birket Smith.
Fr. Paludan-Møller: Kalanus.
Fru Gyllembourg: En Hverdagshistorie.

Største Specialforretning i Danmark.

KGL. HOF-JUVELERER
A. DRAGSTED
17 BREDGADE 17
KJØBENHAVN

Køb Dame-Hatte hos

Chr. Henriksen,
Kjøbmagergade 29.

Linoleum,
ensfarvet, mønstret og genfarvet, som Løberø og som afpassede Tæpper i bedste Fabrikata.
Gul- og Trappebelægninger samt alle i Forbindelse dermed staaende Arbejder udføres prompte og til billigste Priser samt under Garanti.
Em. Meyer,
Jorehs Passage
(forhen Købmagergade 26).

V. Winkel & Magnussen
Kunstudstillingen er daglig aaben
Entree 25 Øre
7 Højbroplads 7
MEDOVA
MEDOVA THE
MEDOVA THE &
MEDOVA THE & SMØR
MEDOVA THE & SMØR Co.
MEDOVA THE Kr. 2 & 1,50 p. Pd.
Provindsordrer ekspederes strax.
22 Kjøbmagergade 22

Skriv efter Prover!
Altid
Nyheder i Kjølestoffer.
Sprogøe,
24, 1ste Sal,
Vesterbrogade.
Kjøbenhavn V.

Fig. 2. Ugeomslag af kvarthæfte. Hovedet er en gengivelse i stort format af Knud Larsens seriemærke, der stod på titelbladene i de første 8 årgange.

Med denne målestok tåler serien meget vel at måles. Her skal ikke alle titler opregnes, men begrænser vi foreløbig overblikket til den danske litteratur, tegner der sig dette billede:

Som det er at vente i en serie, der henvender sig til et stort publikum, er litteraturen før 1800 kun svagt repræsenteret, men de 6 bind giver sig næsten af sig selv: Leonora Christinas *Jammersminde*, Holbergs *Niels Klim*, udvalgte værker af Ewald, Wessel og Baggesen samt et antologibind *Fortællinger fra Oplysningstiden* af Rahbek, Pram og Tode. Antologiens udgiver, Oskar Thyregod, havde tydeligvis tænkt at bringe Todes roman *Kjærligheds Nytte*, men det var Østergaard ikke med på; han fandt den både kedelig og obskøn og henviste til „det store brede Publikum, der aldeles ingen Smag eller Interesse har for literære Kuriositeter“ (til Nansen 15/8 1900).⁴ Man vil måske studse over, at Holbergs komedier ikke er med, men det synes, som visse hovedværker bevidst er undgået, fordi redaktøren har regnet med, at de fandtes i så mange hjem i forvejen; det samme gælder flere af Oehlenschlägers hovedværker, Ingemanns historiske romaner og H. C. Andersens eventyr.

Oehlenschläger er som sagt svagt repræsenteret (selvom flere af hans hovedværker slap ind ad bagdøren i 1908): foruden ved et udvalgsbind kun med *Øen i Sydhavet*; som ved det netop omtalte fravalg henviser Østergaard atter til sit publikum, nu med modsat fortegn: „Jeg har nu læst *Øen i Sydhavet* igjennem fra Ende til anden. Romanen er jo unægtelig saare barnlig – set fra et kritisk Standpunkt; men jeg tror, at De har Ret i, at den vil more et stort og bredt Publikum ...“ (Til Nansen 22/5 1903). Det var altså Nansens idé, og hans skøn viste sig rigtigt! Sammenligner vi det med, at Holberg kun er repræsenteret ved sin eneste roman, viser det, at den fortællende prosa i en serie som denne har haft en naturlig prioritet. Der er således tre romaner af Hauch og ligeledes tre af Carl Bernhard. Det vil dog ikke sige, at romanerne er enerådende; man undrer sig ikke over at finde Heibergs vaudeviller i to bind, men nok lidt over hele tre bind dramatik af Hertz. Der var dog faktisk salg i dem, men det forbavser noget i denne sammenhæng, at Hostrup helt glimrer ved sit fravær.

Det 19. århundredes første menneskealder er repræsenteret ved 34 bind, langt de fleste udgivet i seriens første år. Østergaard havde vel sagtens fundet, at han havde skummet fløden af guldalderlitteraturen; det er også let at forestille sig et læserønske om nyere tekster, og faktisk

⁴ Brevene til Nansen er i Ny kgl. Saml. 4043-4°.

stiger disses andel i produktionen i årenes løb, men *afsætningen* af de ældre tekster sakker ikke agterud; endnu i 1911 sælges Hauchs „Wilhelm Zabern“ i næsten 18.000 eksemplarer.

Tager vi de 76 værker af danske forfattere, hvis debut falder efter 1830, og deler dem lige over, giver det en meningsfyldt inddeling, idet den ældre gruppe er ældre end – eller i det mindste ældre samtidig af Vilhelm Østergaard. Det er naturligvis en noget broget skare, strækkende sig fra Paludan-Müller til J. P. Jacobsen: Det nationale og nationalhistoriske får naturligt nok sin part i H. P. Holsts *Den lille Hornblæser*, i Johannes Helms' *Soldaterliv i Krig og Fred* og i H.F. Ewalds historiske romaner. Østergaard, der med sin interesse for folkeoplysningen havde en positiv holdning overfor „skolelærerforfatterne“ viser sig alligevel rimelig selektiv, hvad deres værker angår: han medtager to romaner af Zakarias Nielsen, et bind julefortællinger af L. Budde og den bog, der også for eftertiden står stærkest i genren: Anton Niensens *Fra Landet*. Ser vi endelig på „gennembrudsmændene“, er Jacobsen repræsenteret med et bind noveller, Drachmann med to, tilligemed *En Overkomplet*, *Sangenes Bog* og et bind melodramer; men stærkest står Schandorph med hele 6 bind. Hans aktier er faldet noget siden da, men han har givetvis fyldt sin plads i sammenhængen. Nok hørte Schandorph ifølge sine anskuelser til de moderne, men hans romaner var lette at gå til med deres ret så håndfaste psykologi, og de humoristiske indslag i hans folkelivsskildringer har givetvis tiltalt et stort publikum. Georg Brandes selv er meget naturligt repræsenteret af essaysamlingen *Fem danske Digtere*, om Hauch, Hertz, Winther, Andersen og Paludan-Müller.

Den yngre portion rummer værker af forfattere, der er født 1850 eller senere, altså de med Østergaard jævn gamle eller yngre; yngst er Johannes V. Jensen, hvis *Bræen* kom i „Gyldendals Bibliothek“ i 1912, kun fire år efter originaludgaven. Fra forordet til Østergaards litteraturhistorie kan citeres, at „[Skjønneren efter 1880] endnu vanskelig vil kunne gøres til Gjenstand for en fuldkommen uhildet Bedømmelse“. Naturligvis: Skulde vi idag udgive 38 værker fra perioden ca. 1880-1910, kom udvalget nok til at se noget anderledes ud; der vilde f. ex. næppe blive plads til Østergaards nære ven Elith Reumerts *Skøn-Jomfru* eller til to romaner af Ingeborg Maria Sick. Men der er fire værker af Herman Bang og tre af Pontoppidan. Også Sophus Bauditz er repræsenteret med tre titler, og det er ikke så urimeligt; hvor det gælder læsere med mere traditionel smag, er Bauditz ikke det ringeste bud. Vilh. Høms *Solskinsbørn* er vel nok den, der set med eftertidens

øjne ligger nærmest trivialgrænsen, men han var i samtiden anset for en acceptabel underholdningsforfatter. Som sådan figurerer Østergaard selv med tre historiske romaner; sådanne ansås især for god ungdomslæsning, og det ses på flere steder, også i forlagets anbefalende brochurer, at „Gyldendals Bibliothek for *Hjemmet*“ (som det hed indtil 1910) også henvendte sig til de unge. At Østergaard ikke alene var bundet af sympatier og personlig smag, ses bl.a. af, at han lader Gjellerup være repræsenteret af *Germanernes Lærling*, som han aldeles ikke bryder sig om.

Rekordindehaveren var, som vi så, Schandorph; men det er kun, når vi holder os til de danske. Med 6 bind står han lige med Alexander Kielland og slås endda af Jonas Lie, der med 7 bind topper listen. Det kan man ikke undre sig over, ejheller – når vi opholder os et øjeblik ved nordmændene – over 3 prosabind af Bjørnson og 4 af Ibsens skuespil. A propos dramatikken er det allerede antydnet, at den kun er beskedent repræsenteret; faktisk er der foruden de tidligere nævnte kun eet stykke i serien, men det er til gengæld Strindbergs *Dødsdansen*. Der har Østergaard altså valgt en af de krassere sager og ikke et historisk drama. Men ellers har historien fået sit i de ialt 17 svenske (og finlandssvenske) værker: 3 bind Rydberg, 3 bind Topelius og Heidenstams *Karolinerne*, og de er endda ikke de eneste med historiske temaer.

Den rene lyrik har jo ikke det publikum som den fortællende prosa, og ser vi på hele seriens poesibind, finder vi, at flere af de 11 bind indeholder fortællende digte: Paludan-Müller, H.P. Holst, Thor Lange (gendigtningen af Longfells *Den gyldne Legende*) og Blaumüllers i samtiden meget estimerede *Agnete og Havmanden*.

Når vi nu har præsenteret Lie, Kielland og Schandorph som de hyppigst forekommende navne, kan vi også tage de tre med, der hver står for 5 titler: Christian Winther, H. C. Andersen og Holger Drachmann. Det falder i øjnene, at Andersens romaner kommer meget tidligt i rækken – en om året i de første fire år; ser vi på den nu igangværende serie fra Det danske Sprog- og Litteraturselskab „Danske Klassikere“, finder vi i de første tre år fem prosabøger af Andersen – heller ikke eventyr – og af de henholdsvis fem titler er tre sammenfaldende: *Improvisatoren*, *Kun en Spillemand* og *O.T.* Jeg tror ikke, at DSL's redaktionskomité har kigget Østergaard i kortene. Og forøvrigt er der flere gengangere i de to serier. (Det skal i denne forbindelse bemærkes, at „Gyldendals Bibliothek“'s udgaver ikke er tekstkritiske, men trykforlægget angives altid).

Når Christian Winther og Holger Drachmann har en så fremtrædende placering, må det nok tages som et symptom på, at netop disse to i hver sin tidsalder oplevedes som *digteren* par excellence.

Af denne oversigt – hvor mange navne, både betydelige og mere efemere er unævnte – skulde det fremgå, at „Gyldendals Bibliothek“ har været en betydelig kulturfaktor, både når man ser på indholdet og dets udbredelse; forlaget siger, at de 90 første bind udkom i tilsammen over 2 millioner eksemplarer. Det kan man godt tro på og så yderligere betænke, at Danmarks befolkning dengang kun udgjorde halvdelen af den nuværende. På listen over samtlige udgivelser, der bringes sidst i artiklen, kan man se, hvad der var et kvalificeret bud på „de ypperste Værker af dansk [nordisk] Literatur“ ved det 20. århundredes begyndelse.

Salg og reklame

Man kan nu spørge, om udbudet også svarede til efterspørgslen; ramte Østergaard rigtigt? Man kan nærme sig et svar ved at se på de lister over værker, der blev udbudt til salg i henholdsvis 1908 og 1913, jævnføre dem med udgivelserne og derudfra slutte, at de ikke medtagne bøger må være udsolgt. Således kan det fastslås, at følgende titler (her nævnt i udgivelsesorden) er udgået før 1908:

Ingemann: *Landsbybørnene* (1900)

Drachmann: *Udvalgte Fortællinger* (1901)

Heiberg: *Udvalgte Vaudeviller* (1901)

Wessel: *Samlede Skrifter* (1901)

Ingemann: *Kristen Bloks Ungdomstreger* (1903)

Hauch: *En polsk Familie* (1904)

Kielland: *Garman & Worse* (1905)

Landsbybørnene synes at have været en meget yndet bog; allerede året efter udgivelsen kom en ny udgave. En lignende popularitet blev forøvrigt *Garman & Worse* til del.

Listen fra 1913 (eller måske ultimo 1912) er set bag på omslaget til *Fortællinger fra Oplysningstiden*, hvad man umiddelbart studser ved: Trykåret er 1902, men boglisten medtager bøger, der er udgivet til og med 1912. Det beror på det forhold, at udsolgte oplag fra de første år senere blev frisket op med nye og mere appetitvækkende omslag – in casu af Gerhard Heilmann. Ifølge 1913-listen (der også foreligger i en 16-

sidig brochure „Fortegnelse over Gyldendals 75 Øres Bøger“, men som ikke antyder sammenhængen med „Gyldendals Bibliothek“) er yderligere følgende titler udsolgt siden 1908:

- Schandorph: *Udvalgte Fortællinger* (1900)
Winther: *Fortællinger i Prosa*, 1 (1900)
- : *Til Een* (1900)
Ingemann: *Romantiske Fortællinger* (1901)
Blicher: *Noveller I-II* (1901-05)
H. C. Andersen: *O. T.* (1902)
Anton Nielsen: *Fra Landet* (1902)
Bjørnson: *Udvalgte Fortællinger* (1904)
Janson: *Prærens Saga* (1904)
Paludan-Müller: *Udvalgte Digtninger* (1904)
Oehlenschläger: *Øen i Sydhavet* (1904)
Østergaard: *Niels Ribes Æventyr* (1904)
Rist: *Fortællinger* (1905)
Etlar, Carit: *Salomon Baadsmænd* (1905)
Holberg: *Niels Klims underjordiske Reise* (1905)
Oehlenschläger: *Udvalgte Digtninger* (1905)
Bauditz: *Fortællinger* (1905)
Rydberg: *Den sidste Athenienser* (1906)
- : *Fribytteren paa Østersøen* (1906)
Hertz: *Romantiske Skuespil* (1906)
H.F. Ewald: *Familien Nordby* (1907)
Lie: *Familien paa Gilje* (1907)
Goldschmidt: *Ravnen* (1907)
Bjørnson: *Det flager i byen og på havnen* (1908)
Ibsen: *Kongsemnerne og Gildet på Solhaug* (1908)

Oplagsstørrelsen taler også sit sprog. Når forlaget i 1908 i en pressemeddelelse anfører, „at der i de forløbne 9 Aar <er> offentliggjort ca. 90 Bind i et Antal af langt over 2 Millioner Exemplarer“, lyder det af ganske meget, men det stemmer med regnskaberne. Forlagskladden for de første 4 årgange (20.10.1899-10.10.1903) udviser, at der i gennemsnit er indbetalt 128.070 kr. årlig fra abonnementsafdelingen, og divideret med de 6 kroner, det årlige abonnement koster, giver det et abonnenttal på 21.345, og når der regnes med et vist salg af enkeltbøger udenfor serien, er de 25.000 exemplarer, Harald Ilsøe anfører, ikke ret langt fra virkeligheden. Det stemmer også smukt med de længere henne omtalte oplagstal. At det er en stor produktion, der

er tale om, ses også af den tidlige forlagskladde, der fortæller, at der egentlig afhentes og indklarerer 600 pund papir fra Klippan (og lejlighedsvis også „1/2 Balle Brandes“!)

Desværre er forlagsarkivet ikke særlig givtigt for mellemprioriteten 1903-1910; det synes, som man har været i tvivl, om man skulde betragte serien som subscriptionsværk eller som en række enkeltbøger; en fasthed i noteringerne kommer først igen i 1910, da serien som tidligere nævnt til en vis grad skifter karakter. Fra da af kan vi fastslå hver enkelt bogs oplagstal, og de er stadig betragtelige: Første halvår af 12. årgang (efterår 1910) trykkes oprindeligt i 25.000 eksemplarer, men oplaget forøges med 8.000, idet dog Topelius' *Gustav Adolf og Trediveaarskrigen* og Jakob Knudsens *Den gamle Præst* udgår i samlede oplag på 35.000, og gennem hele året 1911 trykkes seriens bøger i 30.000 eksemplarer. Men nu begynder salgstallene at udvise en vigende tendens: de foreligger for første halvdel af 13. årgang (1911) og ligger omkring 17-18.000. Som følge heraf reduceres oplaget i 1912 til 20.000, og i de sidste tre årgange (1913/14-15/16) ligger oplagstallene mellem 10.000 og 16.000; kun ved Hamsuns *Pan* flottes man sig endnu med 20.000. Den umiddelbart derpå udkommende *Æbelø* af Sophus Michaëlis var kun takseret til 10.000 eksemplarer, men der måtte dog trykkes 5.000 til i 1915. Men fra 16. og 17. årgang er de opgivne salgstal kun fircifrede; i sidste årgang udkommer Topelius' *Fra Karl XII's Tid* og sælges i 6.095 eksemplarer, medens sammes *Gustav Adolf* fem år tidligere gik i over 32.000! De forskellige salgstal må ses i sammenhæng med, at abonnentallet i årenes løb falder, d.v.s. at salget af enkeltbind er relativt stigende. Salgstallene gælder, såvidt det kan ses, kun primærsalg indenfor seriens rammer, og det er klart, at seriens bøger også sælges udenfor denne – man kan således påtræffe to tilsyneladende identiske eksemplarer, kun med den ene forskel, at der står „Gyld. Bibl. Udg.“ bag på det enes titelblad og ikke på det andet. Måske har salg udenfor serien kunnet bøde på „Gyldendals Bibliothek“s økonomi, der svigtede i takt med salget: i 1914 noteres et underskud på 13.003 kr. og i første halvdel af 17. årgang 7.829 kr. At efterregne og analysere regnskabet tillader materialet ikke, og vi må nøjes med at notere os fakta.

Honorarerne antræffes også kun sporadisk, men de fundne oplysninger er entydige. 2.5.1902 får Magdalene Thoresen 500 kroner for et bind fortællinger, og samme beløb får Østergaard selv 11.4.1903 for *Niels Ribes Æventyr*. Når Georg Brandes og Kielland ikke forekommer blandt honorarmodtagerne, kan det måske skyldes, at honoraret er

trukket fra deres forskud! Men det er vanskeligt at fastslå, hvorfor visse honorarudbetalinger er nævnt og andre ikke. Honorarernes størrelse forbliver nogenlunde uforandret gennem hele denne økonomisk stabile periode: 500 eller 600 kroner pr. bind; over dette har jeg kun fundet Hamsuns honorar for *Pan*: 1000 kroner.

Enker og andre arvinger tilgodeses også; fru Ingeborg Dinesen får 500 kroner som enke efter „Boganis“, og dr. med. Povl Hertz modtager samme beløb for faderens lystspil. Fru Sanna Elster får 1.500 kroner for sin mands skrifter i to bind; det større beløb kan skyldes, at udgaven også udkom udenfor serien – eller har hun nydt en særlig sympati blandt litteraturens mænd? Både Bjørnson og Georg Brandes intervererede for at skaffe hende statspension efter hendes mands tidlige død. Men det er naturligvis det rene gætteeri. De svensksprogede bøger blev oversat til dansk. Kun et par oversætterhonorarer er noteret, og såvidt det af de få eksempler kan sluttes, har de ligget mellem 150 og 300 kroner.

At der er gjort *reklame* for „Gyldendals Bibliothek“, fremgår tydeligt af regnskaberne. Der er således fremstillet plakater: i september 1901 får Harald Slott-Møller 150 kroner og 9.7.1902 Fritz Kraul 50 kroner for plakattegning. Der har tydeligvis været en større kampagne igang for 4. årgang (1902/03), der blev trykt i 25.000 eksemplarer: 8.10. får Søborgs Eftf. 220 kroner for 1.000 plakater og 35 „Spidser“ – hvad det så er – og M. Chr. Frederiksen 48 kroner for opslag og vedligeholdelse af plakater; de var slået op på de plakattavler, der udlejedes af bogtrykkerne A.W. Henningsen, Trier og Carl Hohlenberg. 11.10. købes 350 rundstokke til plakaterne – mon til ophængning i bogladerne? „En Plan med Politiken“, formodentlig en indlagt reklame, betales 9.10., og endvidere udgår, ligeledes i oktober, 200 „Cirkulærer til Bladene“. Der var altså rigelig trut i trompeten.

Gyldendal var et dansk-norsk forlag. Alligevel er der ikke fundet reklamer, der retter sig mod en norsk kundekreds; det er ikke undersøgt, om noget skulde findes i Norge, men „Gyldendals Bibliothek“ er trods alt i første række dansk, selvom det uden de norske hjælpetropper havde været væsentlig fattigere.

Et særligt fremstød blev gjort for forlagsbindene – man stod, som Harald Ilsøe har påpeget, i en konkurrencesituation overfor Petersen & Petersen. 7.10.1902 fik Rasmus Christiansen 50 kroner for en plakattegning med tilføjelse (Bindene); det er formentlig denne, som Bagge 15.11. fik betaling for at trykke 500 af.

Men gryden holdes i kog: I februar 1903 mindes publikum atter om

„Gyldendals Bibliothek“, da Bagge atter trykker 1.000 plakater samt 22.000 „Konfirmationsplaner“ – mon passende åndelig ballast for de håbefulde unge mennesker på vej ind i voksenlivet?

Da 5. årgang lanceres, udbredes budskabet også til Frederiksberg, hvor „Frederiksberg Plakat-Standere“ i sidste halvdel af september prydes med en ny plakat af den stadig virksomme Fritz Kraul. Årgangen begynder lidt beskednere; oplaget fastsættes til 21.000, men enkelte numre kommer alligevel i større oplag, indtil 30.000. Også senere møder man reklameudgifter, f. eks. til „Shirtingsmappe med Prøvebind“, men vi kan ikke i arkivet aflæse en koncentreret indsats som i 1901-03 – det kan skyldes materialets ufuldstændighed.

Hvorom alting er: I april 1916 udkom sidste bind af „Gyldendals Bibliothek“. Man kan tænke sig forskellige grunde til, at serien havde mistet sit oprindelige publikumstække, men det vilde være ret løsagtige gætterier, og vi vil nøjes med at konstatere, at alting har sin tid.

Bøgernes udstyr

Umiddelbart vilde man ikke tro, at disse billige bøger frembød noget af større æstetisk interesse, og dog er dette i høj grad tilfældet, især for forlagsbindenes vedkommende. Mindre, hvad angår typografien, men den skal dog have nogle ord med på vejen. Uden undtagelse er serien trykt i Fr. Bagges bogtrykkeri, i begyndelsen mest med en fransk antikva, senere dominerer forskellige medievalskrifter. Klummen var oprindelig bred i forhold til højden (ca. 12,5 x 9 cm), senere bliver den i almindelighed smallere, helt ned til 7 à 7,5 cm. Skydningen kan variere efter textens behov, men selv ved lille skydning og bred klumme er skrifterne i deres tørhed ret læservenlige. Om nogen vil kalde dem kedelige, skal jeg ikke protestere, men satsbilledet kan ikke frakendes en behagelig fasthed. Uden at gå i detaljer skal det i forbifarten nævnes, at enkelte bøger ved rigeligere illustrationsmateriale, luftigere sats og bedre papir afviger fra normen (f.eks. Bjørnson: *Brudeslåtten*, 1914, og L. C. Nielsen: *Drenge til Orlogs*, 1916). Hvad der har bevirket undtagelserne, må stå hen. Der er ikke væsentlig grund til at beskrive typografien nærmere, men så meget mere til at se på bøgernes bind og omslag.

Som Harald Ilsøe så rigtigt gør opmærksom på, er det ikke let at etablere en fuldstændig samling. Pligtafleveringsbibliotekerne modtager bøgerne i materie og indbinder dem i egne bind; også andre biblioteker har for det meste foretrukket selv at lade bøgerne indbin-

de. Det kgl. Bibliotek har senere (bl.a. efter Carl Dumreicher, der var en af de første bibliofiler, der interesserede sig for genren) erhvervet en del eksemplarer til sin samling af forlagsbind. Andre er set i antikvater, i Gyldendals arkiv og ikke mindst i privateje. Det gør ikke sagen lettere, at der er leveret komponerede bind både fra forlaget og fra det ansete bogbinderfirma Petersen & Petersen, og ydermere har forlaget i en del tilfælde udskiftet et ældre bind med et nyere; som et enkelt eksempel kan nævnes, at Ingemanns *To Fortællinger*, 1903, oprindeligt blev ikklædt et bind af den ældste serietype – hvorom nedenfor – men senere fik et nyt bind af Sigurd Olrik. Karsten Christensen har gjort mig opmærksom på, at forlagsmærket på Olrik-bindets bagperm er Gyldendals gamle fra før fusionen med Det nordiske Forlag, der også fandt sted i 1903, d.v.s. at de to bindtyper er praktisk taget samtidige, hvordan det så end skal forklares. Når dertil så kommer de i det foregående omtalte seriebind, er det klart, at det vilde kræve en filatelists tålmodighed i lang tid at trænge tilbunds i varianterne, og det er et spørgsmål, i hvor høj grad det vilde ændre totalbilledet⁵. Det just anførte eksempel peger på, at der overalt lurer en vis usikkerhed, som der hermed en gang for alle tages forbehold for.

Det skal indskydes, at forlagsfusionen medførte, at de tidligere forsatspapirer, der kunde være mønstrede med store initialslyng af en vis elegance, blev erstattet af et lidt trist, protokolagtigt papir med Det nordiske Forlags firmamærke, uglen, som gennemgående element. Petersen & Petersen benytter for det meste et tangmotiv af Gerhard Heilmann, der på jugendvis yndede denne vækst, men nu og da ses også et flot blå-gyldent forsatspapir med tjurer af samme kunstner. Hvornår og hvorfor er eksemplerne for få til at forklare.

Harald Ilsøe peger med rette på, at Petersen & Petersens bind til „Gyldendals Bibliothek“s første årgange er interessantere fra et designsynspunkt end forlagets egne. Det hænger tildels sammen med, at Gyldendal i begyndelsen kun brugte nogle få bindtyper, der understregede bøgernes seriekarakter. Petersen & Petersen fremstillede derimod fra begyndelsen individuelle bind, bortset fra, at værker af samme forfatter i almindelighed fik identiske bind. Efter 1909 stilner Petersen & Petersens virksomhed på dette felt imidlertid af, måske på

⁵ Med undtagelse af tre har jeg set alle bøgerne i en eller flere varianter; Karsten Christensens omfattende samling har herved været til megen hjælp, og jeg takker ham for imødekommenhed og interesse. Også Gyldendals arkivar, Jørgen Ottzen, takker jeg for venlig hjælpsomhed.

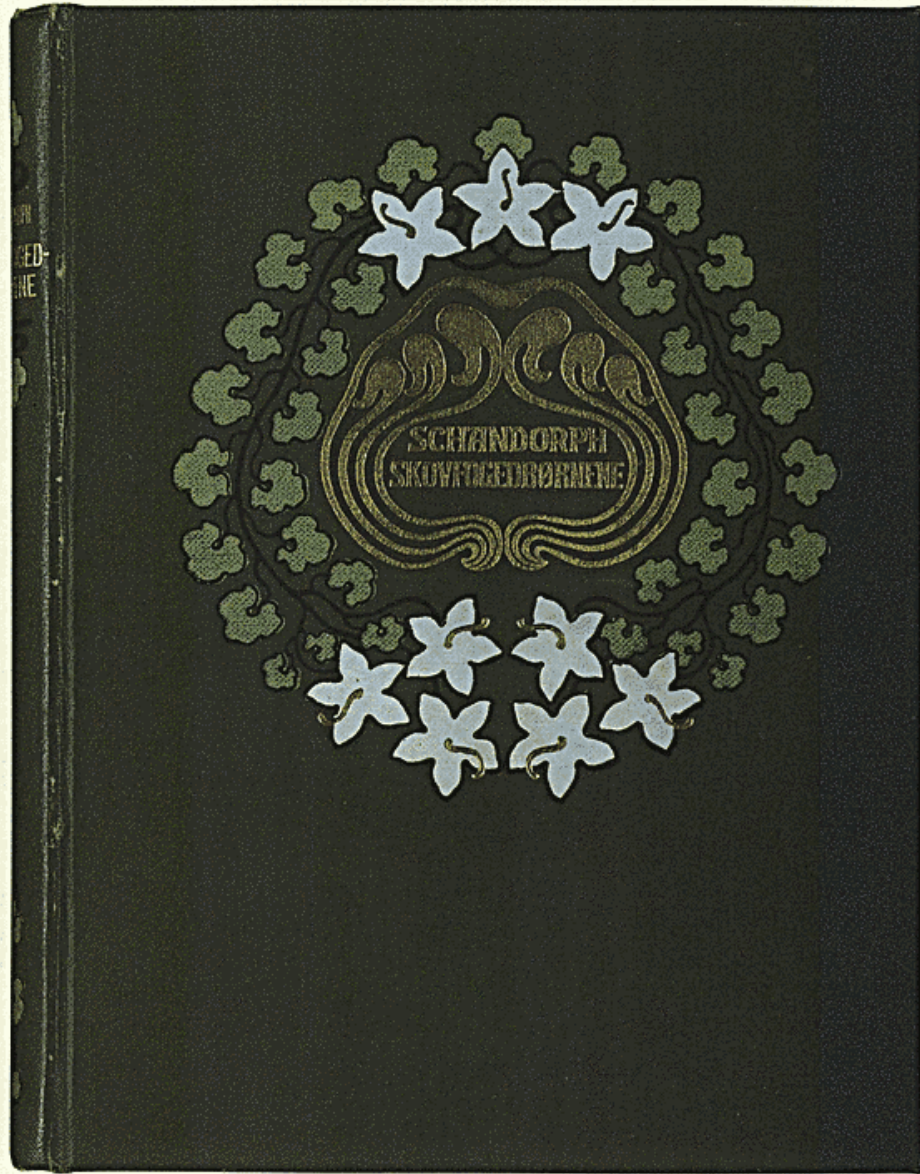

Fig. 3. Komponeret bind af Stefan Ussing. Petersen & Petersen 1905.

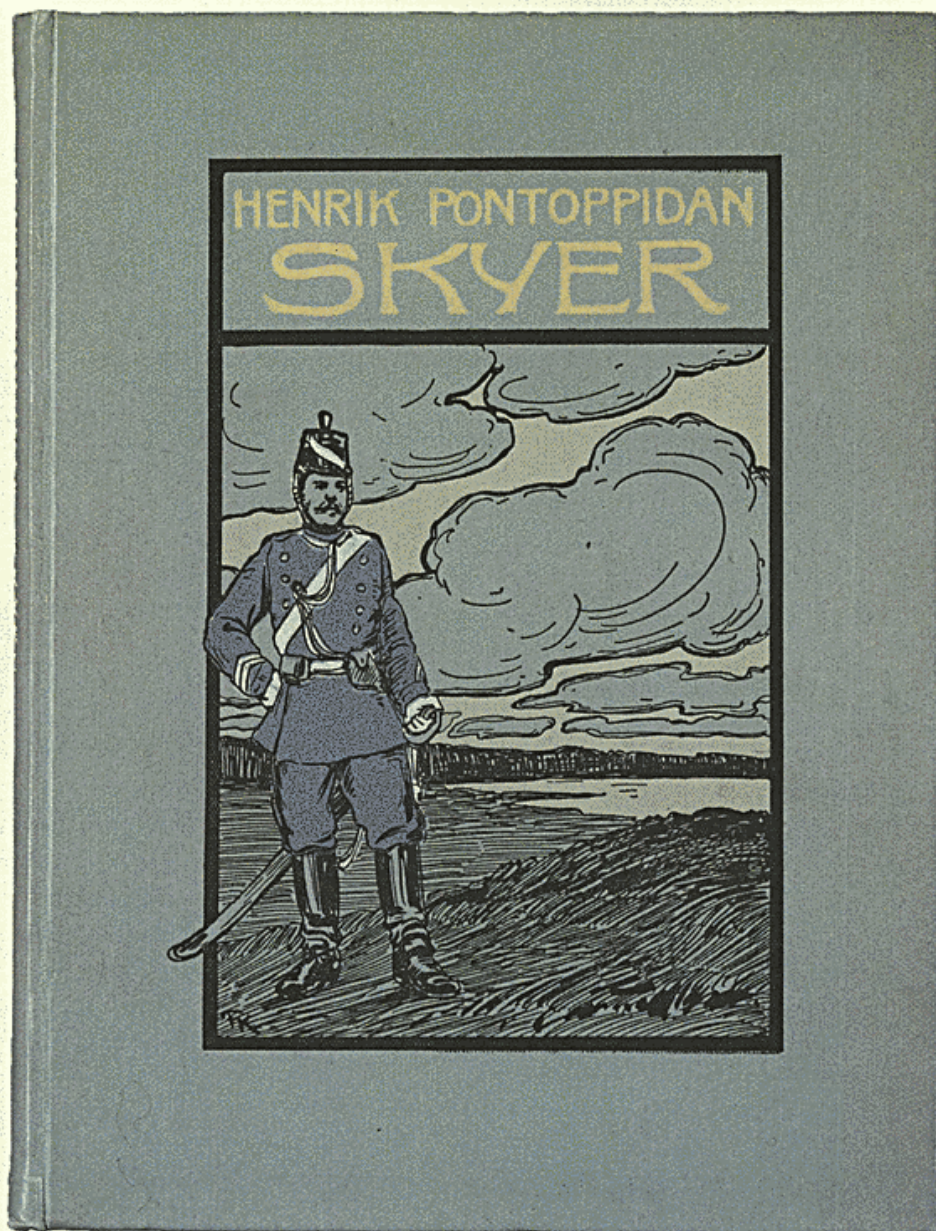

Fig. 4. Komponeret bind af Fritz Kraul. Gyldendal 1906.

grund af seriens ændrede udgivelsesforhold; det er klart, at udgivelser i løse hæfter har et indbygget krav om bind, mere end bøger, der forhandlede hæftede og med omslag. Overgangen til udgivelsen af „hele“ bøger synes fuldbyrdet 1910, og det seneste ugehæfte-omslag, jeg har set, stammer fra 1909. Det seneste P&P-bind, jeg er truffet på, Selma Lagerlöfs *En Herregaardshistorie* med bind af Johan Rohde, er fra september [?] 1913.

I Det kgl. Biblioteks småtrykssamling opbevares et par kataloger (der har tydeligvis været flere) over Petersen & Petersens bind; den seneste har nr. 7 og er fra september 1909. De er udtrykkelig mærket „For Bogbindere“; i et eksemplar er der bundet en lille snor gennem blokken øverst til venstre, og man ser den for sig hængende på kroen under vægtefonen sammen med telefonbogen. For os har de betydning ved at anføre navne på de kunstnere, der ikke fremgår af bindet selv. 19 navne fremtræder, indbyrdes meget forskellige, men kan forsøgsvis deles i to hovedgrupper: illustrationskunstnerne med deres „fortællende“ bind (f.eks. Poul Steffensen, Erik Henningsen) og blandt de mere dekorativt arbejdende findes så sikre kunstnere som Binesbøll, Johan Rohde og Siegfried Wagner. Binesbølls og Joakim Skovgaards samarbejde om bindet til Johannes Ewalds *Udvalgte Skrifter* (1904) er med rette fremhævet som et højdepunkt. Binesbøll har også samarbejdet med Jerndorff om bindet – også fra 1904 – til Paludan-Müllers *Udvalgte Digtninger*.

Den mest produktive blandt Petersen & Petersens kunstnere var Stefan Ussing (1868-1958). Når han skal fremhæves, skyldes det ikke blot hans produktivitet, men også hans fremragende evne til levende, men behersket, at løse den bundne opgave, som bogbindet stiller. Hans Schandorph-bind er på en gang friske og sikkert stiliserede – jeg vil uden videre kalde dem smukke, ligeledes Hauch-bindene med guldragnklasen, der meget vel kunde tænkes som vasemotiv, hvad der ikke er så sært, da Ussing i 36 år virkede som underglasurmaler på Den kgl. Porcelainsfabrik og derved var øvet i at underordne sin dekoration en given form.

Flere bind skyldes også kunsthistorikeren A. Røder og den tidligt afdøde maler G.A. Clemens. Røder er ellers ikke kendt som udøvende kunstner, og hans bind vidner da også mere om god vilje end om kunstnerisk nerve. Clemens bruger et par steder, bl.a. i bindet til *Boganis*, den berømte Eckmann-skrift, jugendtidens yndede dekorationsskrift, der stadig har bevaret sin slagkraft; et par farvetrykte bind i lyse pastelfarver er ganske delikate.

Medens ophavsmændene til Petersen & Petersens bind uden mange undtagelser kan identificeres, er dette ikke så let for Gyldendals, bl.a. fordi man kun spredt i forlagets salgsmateriale finder oplysninger om designerne, og det er de færreste af bindene, der er signeret. Man havde dog gerne vidst, hvem der var mester for den bindtype, der benyttes (med varierende farver) i hele 1. årgang og i yderligere fem bind de to følgende år: et motiv med stedmoderblomster, hvis rødder slynger sig om ordene *Gyldendals Bibliothek*. Bindet er ikke ueffent; de vegetative former signalerer ungdomsperioden, omend i lyrisk dansk tapning. Det ensartede mønster understreger seriekarakteren. I 2. årgang indføres et bind med et lyre- og blomstermotiv i guldtryk; stilistisk et skridt tilbage, som imidlertid hurtigt opgives, og efter et par års forløb opgives det også at udstyre bindet med serietitel, og – siger Harald Ilsøe – „det kan vist roligt antages, at de mere spændende bind, forlaget derefter begyndte at producere, til dels med kunstnersignatur, var foranlediget af den fra P & P påførte konkurrence“.

Ophavsmændene til Gyldendals egne bind er som sagt oftere anonyme; ganske vist kender vi fra de første 12 årgange 23 kunstnernavne, men de tegner sig hver kun for et enkelt eller nogle få bind. Medens Petersen & Petersens kunstnere kan findes i bogbinderiets katalog eller trykt på bagpermen, findes tilsvarende genveje ikke for Gyldendals vedkommende; selv i den 16 siders katalog fra 1913 nævnes binddesignerne ikke, og det er kun sporadisk, man støder på et kunstnernavn i forlagsarkivet. Måske fordi en stor del af bogbinderarbejdet blev udført ude i byen. Sammenligner vi de 10 første årgange, hvor begge firmaer er i konstant aktion, kender vi ophavsmændene til 86 af de 92 bind for Petersen & Petersens vedkommende, men kun 43 af Gyldendals, endda inklusive usikre tilskrivninger. I Det kgl. Bibliotek har man tilskrevet Vald. Andersen bindet til Johannes V. Jensens *Bræen* (1911) – omslaget er med sikkerhed af ham – men det benægtes af Gustav Strand, hvem man gerne tror, selvom han ikke har haft noget andet bud. Sligt maner til forsigtighed.

Den mest repræsenterede blandt Gyldendals kunstnere er Fritz Kraul (6 eksempler fundet); han er bl.a. mester for det udmærkede illustrative bind til Pontoppidans *Skyer* (1906) og behersker også det dekorative i sin indramning af Frants Henningsens tegning på bindet til Helms' *Soldaterliv i Krig og Fred* (1909). Et smukt eksempel på stiliseret naturalisme leverer Knud Larsen med *Boganis' Jagtbreve* (1908) – forøvrigt en af de få gennemillustrerede bøger (af Hans Nik. Hansen og Erik Henningsen).

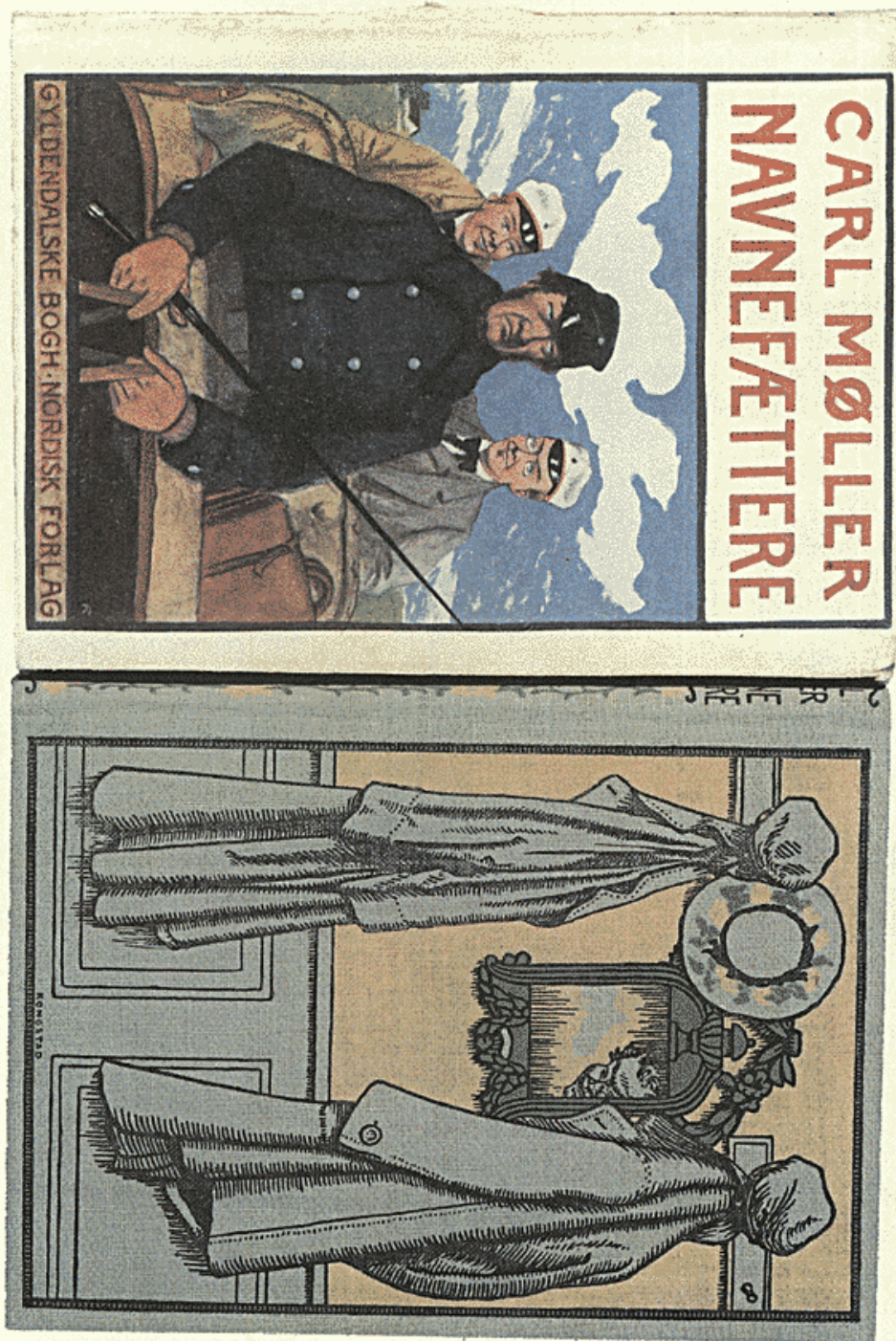

Fig. 5. Omslagstegningerne har også været brugt på smudsomslag. Her har Kr. Kongstad moret sig med at lade handlingen på smudsomslaget fortsætte på bindsiden.
Gyldendal 1915.

Selvom over et halvt hundrede kunstnere har bidraget til „Gyldendals Bibliothek“s bind, er det tydeligt, at hvert af firmaerne har haft sine egne tropper, og at der kun træffes få grænsegængere; Gudmund Hentze finder vi begge steder, og da Gyldendal i 1907 udgiver Goldschmidts *Ravnen*, henvender begge parter sig af forklarlige grunde til Siegfried Wagner, der ikke gør sig det let, men løser opgaven på to helt forskellige måder, som overalt med en kraftig originalitet.

Det siger sig selv, at Gyldendal var ene om at levere bøgerne i hæftede udgaver, når de solgtes separat. Til en begyndelse var det enkle typografiske omslag, men efter nogle års forløb blev de ældre bøger, som omtalt ovenfor, udstyret med den uidentificerede AW's serieomslag, og snart efter gik man over til at levere bøgerne med individuelle omslagstegninger. Af brochuren for det „Enestaaende 1 Kr.-Bibliothek“ fra 1908 fremgår det, at Fritz Kraul (1862-1935) var mester for mange af omslagene.

I 12.-13. og 15.-17. årgang markeres seriekarakteren på en ny måde, idet enkelte kunstnere betros en hel årgangs omslag og/eller bind, hvorved de får et ydre fællespræg. Således er næsten alle omslagene i 12. årgang af Vald. Andersen, medens bindene endnu er fordelt på flere hænder. Såvidt det kan ses, er udstyret i 13. årgang konsekvent gennemført således at maleren Luplau Janssen (1869-1927), der hørte til „Skønvirke“s folk, udførte alle omslagsbillederne, medens Vald. Andersen fik bindene på sin kappe.

Fra 14. årgang kender vi forøvrigt nogle eksempler på honorering af omslagsbilleder: Hans Nik. Hansen og Hans Tegner får hver 100 kroner, Gerda Ploug Sørensen (Sarp) 85, og Louis Moe må nøjes med 70. Forklaring? Det forstås heraf, at man i denne årgang (1912/13) går tilbage til en mere broget kunstnerskare, men til gengæld slår uniformiteten helt igennem i de tre sidste årgange, hvor en enkelt bogkunstner stod for både omslag og bind: Gyldendals senere kunstneriske konsulent Kr. Kongstad, hvis douce kolorit i mange år derefter signalerede, at man her havde en Gyldendal-bog i hånden. Det kan oplyses, at Kongstad for bind og omslagstegninger fik udbetalt 675 kroner for oktober 1913-oktober 1914 og for efteråret 1914 450 kroner, altså 75 kr. pr. bind. Bortset fra det æstetisk tiltalende ved den homogene præsentation af serien har den samlede bestilling været økonomisk fordelagtig for forlaget, der således har skaffet sig en mængderabat til seriens svækkede finanser.

Måske er det lidt hårtrukket, men man kan godt danne sig det bil-

Fig. 6. Omslag af Luplau Janssen.

lede, at Nansens friske initiativ klinger ud i en smagfuld konservatisme; dog, deri adskiller „Gyldendals Bibliothek“ sig ikke fra så mange andre livsytringer, og når man sidder med hele rækken af bind foran sig, mange endnu appetitvækkende, undgår man ikke at blive imponeret over forlagets indsats. Og ikke mindre slående er det, at modtageligheden i befolkningen var så stor, som fakta udviser.

Skal vi tage tonen lidt højt, er det vel ikke for stærkt sagt, at med „Gyldendals Bibliothek“, suppleret med Østergaards litteraturhistorie, kom vide kredse i besiddelse af hvad man tør kalde national litterær dannelse. Og det på en tid, hvor man endnu ikke havde opfundet ordet *kulturpolitik*.

Udgivne værker i alfabetisk orden

- Aakjær, Jeppé: *Frederik Tapbjergs Plovgilde. Udvalgte Fortællinger* (1911)
 Aarestrup, Emil: *Digte* (1909)
 Andersen, H.C.: *De to Baronesser* (1903) – *Improvisatoren* (1900) – *Kun en Spillemand* (1901) – *Mit Livs Eventyr* (1908) – *O.T.* (1902)
 Andersen Nexø, Martin: *Bornholmernoveller* (1913)
 Baggesen, Jens: *Udvalgte Digtninger* (1907)
 Bang, Herman: *En dejlig Dag og andre Noveller* (1911) – *Excentriske Noveller* (1914) – *Tine* (1909) – *Ved Vejen* (1915)
 Bauditz, Sophus: *En Aften i Skovridergaarden* (1912) – *Fortællinger* (1905) – *Komedie paa Kronborg* (1914)
 Bergsøe, Vilhelm: *Falskmøntneren* (1916)
 Bernhard, Carl: *Et Aar i Kjøbenhavn* (1910) – *Krøniker fra Kong Erik af Pommerns Tid* (1915) – *Lykkens Yndling* (1910)
 Bjørnson, Bjørnstjerne: *Brudeslåtten* (1914) – *Det flager i byen og på havnen* (1908) – *Udvalgte fortællinger* (1904)
 Blaumüller, Edvard: *Agnete og Havmanden* (1914)
 Blicher, St.St.: *Noveller* (1901) – *Udvalgte Noveller. Ny Samling* (1905)
 Boganis: *Jagtbreve. Nye Jagtbreve* (1908)
 Bojer, Johan: *Troens Magt* (1912)
 Brandes, Georg: *Fem danske Digtere* (1902)
 Bruun, Laurids: *Kronen* (1911)
 Budde, L.: *Julefortællinger* (1910)
 Christiansen, Einar: *Joppe* (1911)
 Collett, Camilla: *Amtmandens Døtre* (1907)
 Drachmann, Holger: *Fortællinger* [Ny Samling] (1908) – *Melodramer* (1910) – *En Overkomplet* (1910) – *Sangenens Bog* (1913) – *Udvalgte Fortællinger* (1901)
 Edgren-Leffler, A.Ch.: *Sommerdrømme I-II* (1914)

- Elster, Kr.: *Samlede Skrifter I-II* (1904)
- Etlar, Carit: *Salomon Baadsmand* (1905) – *Udvalgte Fortællinger* (1903)
- Ewald, Carl: *Historier* (1909) – *Makra* (1905)
- Ewald, H. F.: *Daniel Rantzow* (1913) – *Familien Nordby* (1907) – *Kristian den Anden* (1911) – *Udvalgte Fortællinger* (1906)
- Ewald, Johannes: *Udvalgte Skrifter* (1904)
- Fallström, Daniel: *Sorte og røde Hjerter* (1912)
- Geijerstam, Gustaf af: *Bogen om Lille-Bror* (1908)
- Gjellerup, Karl: *Germanernes Lærling* (1908)
- Goldschmidt, Meir: *Arvingen* (1915) – *Avrohmche Nattergal og andre Fortællinger* (1914) – *Ravnen* (1907)
- Gyllembourg-Ehrensward, Thomasine: *Fortællinger* (1900) 4° – *Fortællinger. Nyt Udvalg* (1902)
- Hamsun, Knut: *Pan* (1913) – *Victoria* (1911)
- Hauch, C.: *En polsk Familie* (1904) – *Guldmageren* (1900) – *Vilhelm Zabern* (1911)
- Haukland, Andreas: *Nordlands-fortællinger* (1916)
- Heiberg, J. L.: *Udvalgte Digtninger* (1905) – *Udvalgte Vaudeviller* (1901) – *Vaudeviller. Nyt Udvalg* (1903)
- Heidenstam, Verner v.: *Karolinerne I-II* (1908-09)
- Helms, Johannes: *Soldaterliv i Krig og Fred* (1909)
- Hertz, Henrik: *Lystspil. Ny Samling* (1903) – *Romantiske Skuespil* (1906) – *Tre Lystspil* (1902)
- Hilditch, Jacob: *Østlands-fortællinger* (1914)
- Holberg, Ludvig: *Niels Klims underjordiske Reise* (1905)
- Holst, H.P.: *Den lille Hornblæser* (1902) 4°
- Høm, Vilh.: *Solskinsbørn* (1915)
- Ibsen, Henrik: *Et Dukkehjem* (1910) – *Kejser og Galilæer* (1909) – *Kongs-Emnerne og Gildet på Solhaug* (1908)
- Ingemann, B.S.: *Kristen Bloks Ungdomsstreger* (1903) – *Landsbybørnene* (1900) 4° – *Romantiske Fortællinger* (1901) – *To Fortællinger* (1903)
- Jacobsen, J. P.: *Mogens og andre Noveller* (1910)
- Janson, Kristofer: *Hjørdis* (1911) – *Præriens Saga* (1904)
- Jensen, Johannes V.: *Bræen* (1911)
- Juel-Hansen, Erna: *Terese Kærulf* (1914)
- Jørgensen, Johannes: *Fortællinger. Den yderste Dag. Græs* (1912)
- Kaarsberg, Hans: *Jagt og jaget* (1915)
- Kielland, Alexander L.: *Arbejdsfolk* (1913) – *Garman & Worse* (1905) – *Jacob* (1915) – *Samlede Novelletter* (1909) – *Skipper Worse* (1901) – *Sne. Sankt Hans-fest* (1909)
- Knudsen, Jakob: *Den gamle Præst* (1911)
- Kovalevsky, Sonja: *Vera Vorontzoff. Liv i Rusland* (1910)
- Krag, Thomas: *Gunvor Kjeld* (1910) – *Ulf Ran* (1914)

- Lagerlöf, Selma: *En Herregaardshistorie* (1913) – *Legender og Fortællinger* (1911)
- Lange, Thomas: *Udvalgte Skrifter I-II* (1906)
- Lange, Thor. H.W.Longfellow: *Den gyldne Legende i fri Efterligning* ved Thor Lange (1915)
- Larsen, Karl: *Seksten Aar* (1913)
- Lie, Bernt: *I eventyrland* (1912)
- Lie, Jonas: *Dyre Rein* (1910) – *Familien paa Gilje* (1907) – *Gaa paa!* (1911) – *Kommandørens Døttre* (1915) – *Livsslaven* (1906) – *Lodsen og hans hustru* (1912) – *Tremasteren „Fremtiden“* (1914)
- Malling, Mathilda: *Guvernørens Frue* (1910)
- Michaëlis, Sophus: *Æbelø* (1913)
- Molander, Harald: *En Lykkeridder* (1911)
- Mylius-Erichsen, L.: *Fra Klit og Hav* (1912)
- Møller, Carl: *Navnefættene* (1915)
- Møller, Poul: *Udvalgte Digtninge* (1901)
- Nielsen, Anton: *Fra Landet* (1902)
- Nielsen, L.C.: *Drenge til Orlogs* (1916)
- Nielsen, Zakarias: *Den store Magt* (1910) – *Kulsviere* (1916)
- Oehlenschläger, Adam: *Udvalgte Digtninger* (1905) – *Øen i Sydhavet I-II* (1904)
- Paludan-Müller Fr.: *Fire Digte* (1900) og *Dandserinden* (1899) 4° – *Udvalgte Digtninger* (1904)
- Paulsen, John: *Moderne Damer* (1915) – *Sjødronningen og andre Noveller* (1906)
- Pontoppidan, Henrik: *Nattevagt* (1912) – *Skyer* (1906) – *To Portræter. Isbjørnen. Lille Rødhætte* (1909)
- Reumert, Elith: *Skøn-jomfru* (1914)
- Rist, P. Fr.: *Fortællinger* (1905) – *Lasse Månsson fra Skåne* (1912)
- Rydberg, Viktor: *Den sidste Athenienser* (1906) – *Fribytteren paa Østersøen* (1906) – *Vaabensmeden* (1906)
- Schandorph, Sophus: *Det gamle Apothek* (1903) – *Et Aar i Embede* (1907) – *Skovfogedbørnene* (1905) – *Smaafolk* (1902) – *Uden Midtpunkt* (1914) – *Udvalgte Fortællinger* (1900)
- Sick, Ingeborg Maria: *Helligt Ægteskab* (1915) – *Jomfru Else* (1913)
- Skram, Amalie: *Udvalgte Fortællinger* (1909)
- Strindberg, August: *Dødsdansen* (1914)
- Stuckenberg, Viggo: *Valravn og Sol* (1908)
- Tavaststjerna, Karl A.: *Strænge Tider* (1907)
- Thoresen, Magdalene: *Udvalgte Fortællinger* (1903)
- Topelius, Zacharias: *Fra Karl den Tiende Gustavs og Karl den Ellestes Tid* (1912) – *Fra Karl den Tolvtes Tid* (1915) – *Gustav Adolf og Trediveaarskrigen* (1910)
- Troels-Lund: *Mogens Hejnesøn* (1916)
- Tschudi, Clara: *Augusta, tysk Kejserinde...* (1912) – *Eugénie, Frankrigs sidste Kejserinde* (1910)
- Ulfeldt, Leonora Christina: *Jammersminde* (1900) 4°

- Wessel, Johan Herman: *Samlede Skrifter* (1901)
 Wied, Gustav: *Muntre Fortællinger* (1914)
 Winther, Christian: *Fortællinger i Prosa. Til Een* (1900) – *Fortællinger i Prosa II* (1902) – *Fortællinger paa Vers og Træsnit* (1901) – *Romancer og Ballader samt Udvalgte Digte* (1903)
 Zernichow, D.v.d. Lyhe: *Majkens Kærlighed* (1916)
 Østergaard, Vilhelm: *Danmarks Vovehals* (1912) – *Niels Ribes Æventyr* (1904) – *Tyge Brahe* (1907)

Antologier:

- Fortællinger fra Oplysningstiden.* Af Rahbek, Pram og Tode (1902)
Yngre danske Digtere. En Antologi (1905)
Yngre danske Digtere. En Antologi (Ny Samling) (1906)

Gyldendals direktion takkes for bidrag til artiklens farvebilleder.

SUMMARY

TORBEN NIELSEN: *Gyldendal's 'family library' – A half-forgotten cultural endeavour*

"Gyldendals Bibliothek" was a subscription series of books containing Scandinavian fiction and poetry, classical as well as contemporary; during the period 1899-1916 170 works were issued in average editions of 25.000 copies, a number which compares favourably with the population of Denmark at the turn of the century: under 2.5 million. To begin with the series was published weekly, each issue comprising instalments of various books, but from 1910 on 12 complete volumes were published annually. Considering the high literary standard and the very moderate price the library was an important cultural achievement.

The books were of neat appearance, and especially the cloth bindings were marked by the good taste of talented designers of the period.

The author and journalist Peter Nansen, who joined Gyldendal's board of directors in 1896 initiated this series among other efforts to renew the old publishing house. Editor of the series was the publisher's reader Vilhelm Østergaard, a man of letters with sound judgement and common sense. As a supplement to the series he wrote a popular and informative history of Danish literature; it is no exaggeration to assert that his editorial work greatly contributed to a widespread national literary culture.